

Ковальчук Л.О.

аспірант,

Тернопільський національний

педагогічний університет ім. В. Гнатюка

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ У ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглядаються шляхи впровадження елементів гендерного виховання у німецьких школах та окреслюються шляхи діяльності, зорієнтовані на успішне запровадження гендерного виховання в українських школах.

The article is considered the ways of introduction of the elements of gender education in German schools. The possibilities of introduction in Ukrainian schools are outlined.

Гендерна педагогіка ґрунтується на тому, що багатогранна діяльність людини, її мислення, поведінка є гендерноспецифічними. Ось чому, виховуючи особистість, важливо формувати у ній гендерну чутливість, готовність до самоаналізу, спрямованого на подолання негативних стереотипів, пов'язаних з образом чоловіка чи жінки, а також із сприйняттям їх взаємостосунків. Це вимагає системного й послідовного ознайомлення учнів із гендерною проблематикою на всіх етапах шкільної освіти. Проте, визнаючи, що певні зацікавлення, нахили дітей залежать від їх статі, педагогіка все-таки залишається безстатевою, що викликало й досі викликає занепокоєння. Адже такий підхід може спотворювати виховання хлопчиків і дівчаток, призводити до неадекватності способів навчання, а отже, негативно впливати на розвиток їх особистості [1, 7]. Тому більшість учених усвідомлює необхідність всебічного дослідження гендерних питань, що стосуються навчально-виховної сфери. Саме школа покликана розвивати індивідуальні здібності усіх учнів та «протистояти традиційним стандартам

стосовно статей» [1, 8]. На гендерні перспективи необхідно зважати не тільки у навчальних програмах, але й при запровадженні різних форм організації щоденної діяльності учнів, що сприятиме їх гендерному вихованню. На сьогодні увага до нього в українських школах ще є недостатньою. Натомість у шкільній освіті Німеччини плідна робота у цьому напрямку ведеться значно активніше. З огляду на це, **мета пропонованої статті** полягає в тому, щоб, розглянувши шляхи і можливості впровадження елементів гендерного виховання у німецьких школах, наголосити на тих здобутках і рекомендаціях, які можна застосувати в Україні.

У контексті досліджуваної проблеми актуальними є праці таких німецьких учених, як: У. Гудрун-Шпіта, В. Фраш, Н. Хайде, М. Кіп, С. Гросель, І. Гакбарт, Ю. Гартман та М. Гембель. Опрацювавши відповідні джерела, ми встановили, що на реалізацію принципів гендерного виховання помітно вплинула концепція «Гендерна рівність хлопців та дівчат», розроблена на початку 90-их років у Німеччині й запроваджена у школах Саксонії-Ангальт. Згідно з цією концепцією, школа зобов'язана забезпечити набуття учнями таких знань, цінностей, які сприяють рівності людей незалежно від їх статі, походження, раси, мови, віри, релігійних і політичних переконань та здійснювати заходи для попередження насильства й сприяти обдарованим дівчатам і хлопцям [5].

Ми також поділяємо думку У. Гудрун про те, що завданням вчителів є турбота про створення рівних шансів для хлопчиків та дівчаток, оскільки передача знань здебільшого може бути одновекторною [7, 8-13]. Так, наприклад, на уроках історії, географії, музики часто надається перевага успіхам хлопців, а досягнення дівчат залишаються непомітними, що призводить до звуженості та односторонності міжособистісних стосунків між ними. Німецькі вчені виявили, що увага вчителів до школярів і школярок буває різною. Саме цей аспект вивчав В. Фраш, що здійснив спеціальне дослідження у 35 класах четвертого року навчання. Воно охоплювало понад тисячу учнів та вісімнадцять учителів-чоловіків і сімнадцять учителів-жінок. Згаданий дослідник з'ясував такі моменти: школярів учителі викликають і хвалять частіше, ніж школярок; крім того, хлопців більше повчають через їх недисциплінованість і засуджують їх погані вчинки; вчителі-жінки, працюючи з групою чи окремими дітьми, частіше звертаються до хлопців перш за все на уроках математики та навколишнього світу, вчителі-чоловіки, на відміну від учителів-жінок, приділяють більше уваги хлопцям [4, 262].

Необхідно зазначити, що на подібну поведінку вчителів на уроках в

українських школах указує В. Кравець, який простежує такі факти: 1) даючи інструкції хлопцям, наголошують на складності завдання, а дівчатам підказують, як саме його виконати, або навіть виконують це завдання замість них; 2) при невербальному спілкуванні зоровий контакт із хлопцями підтримують частіше і довше, ніж з дівчатами; 3) із дітьми різної статі розмовляють різним тоном: до хлопців звертаються з інтонацією зацікавленості, підтримки, а до дівчаток – з нетерплячістю, зверхністю; 4) активніше реагують (кивають головою, жестикулюють) на вчинки і репліки хлопців, ніж дівчат; 5) думки, пропозиції, ідеї дівчат сприймають як менш серйозні, ніж хлопців; 7) звертаючись одночасно і до хлопців, і до дівчат, уживають форми тільки чоловічого роду [1, 374].

Щоб усунути ці та інші відмінності у ставленні до школярів і школярок А. Бланк та М. Кіпе пропонують певні шляхи досягнення рівності дівчат та хлопців:

1. *Учителі аналізують власний досвід, що стосується гендерної рівності.* До уваги беруться очікувані наслідки власної діяльності. Зокрема, педагог ставить перед собою питання і шукає відповіді на них: Що я очікую від дівчат? Що я очікую від хлопців? Яка поведінка дівчини чи хлопця мені імпонує? Які ролі виконують чоловіки і жінки у моїй сфері діяльності? При цьому можна застосовувати магнітофонні записи, які допомагають з'ясувати, з ким і як часто спілкуються на уроці. Ефективними для обміну досвідом є взаємні відвідування уроків та їх аналіз. Доцільно також почергово запрошувати дівчат і хлопців на розмову.

2. *Інтерактивність у виявленні гендерної позиції вчителя* (я висловлюю думку щодо (кожної) дискримінації, не ігнорую, коли дівчата не мають рації, підтримую дітей щодо їхньої індивідуальності і у спробах уникнути рольової подібності, наводжу специфічні досвідні приклади комунікації між особами різної статі, зрозуміло формулюю висловлювання, спрямовані на утвердження дітей у їх самосприйманні та самоповазі).

3. *Диференційованість у прийнятті дидактичних розв'язань* (мені зрозуміло, що на кожному уроці дівчата і хлопці належать до певної статі, тому намагаюся їх сприймати і спілкуватися з ними з гендерного погляду; при вивченні окремих предметів оцінюю ефективність певних прийомів: як я сприяю хлопцям у розширенні їх соціальної компетентності, набутті ними навичок ведення домашнього господарства, у розвитку естетичної свідомості, яким чином заохочую дівчаток цікавитися технічними проблемами, керувати власною суспільною діяльністю).

4. *Зміни у шкільній організації* – нововведення на перервах (танці, кутки відпочинку, читальні кутки, рухливі ігри, бокс-ринги), гуртки (танці для хлопців, дослідницькі гуртки для дівчат), проекти (відомі жінки, спорт для дівчат і хлопців, приготування їжі – для хлопців), шкільні свята,

спортивна діяльність (настільний теніс та футбол – для дівчат, гімнастика – для хлопців) [2, 18-21;7].

Н. Хайде стверджує, що застосування подібних засобів гендерного виховання дає належні результати. Вона зазначає, що «окремі хлопці та дівчата стають іншими, їх сприймають по-новому, т. зв. ексцентричні діти краще знайомляться з ровесниками, спокійні, неекцентричні діти отримують шанс звернути на себе увагу вчителів та інших дітей, дівчата та хлопці пізнають себе у гомогенних групах – часто для них незвичних (наприклад, дівчата і комп'ютер, хлопці і читання вголос)» [5, 6-11]. Дослідниця також пропонує гендерну тематику заходів, які проводяться в окремих школах.

1. *Шкільна бібліотека та книжкові столи* – у бібліотеці, і на книжкових виставках (наприклад, перед Різдвяними святами) виставляють книги, які критично висвітлюють рольові кліше або пропонують дівчатам і хлопцям широкий спектр ролей. Темі виставок можуть бути різними, зокрема: форми спільного життя, сексуальність, менструація, запобігання насильству тощо.

2. *Педагогічні конференції* на теми: «Дівчата і хлопці», «Формування навчального принципу – виховання рівності жінок і чоловіків», «Гендерна соціалізація дівчат і хлопців», «Типова дівчина – типовий хлопець», «Значення фемінізму учительської професії», «Гендерне запобігання насильству», «Планування життєвого та професійного шляху», «Спільне та роздільне навчання хлопчиків і дівчаток».

С. Гросель, І. Гакбарт, Ю. Гартман, М. Гембель пропонують різні гендерні проекти: курси велосипедистів, технічні курси – для дівчат, танці та курси ведення домашнього господарства – для хлопців. Крім того, згадані дослідники привертають увагу до певних тем, наприклад «Пеппі Довга Панчоха живе на віллі Кунтербунт – де б я хотів/ла жити у майбутньому?», «Я стану тим, ким хочу», які спонукають дітей до малювання, креслення, моделювання можливих житлових умов та життєвих ситуацій, написання творів про майбутній життєвий та професійний шлях. На думку цих учених, варто також використовувати відповідні просвітницькі матеріали, проводити круглі столи та індивідуальні бесіди на тему «Я хочу все знати про дівчат/хлопців». Під час такого спілкування аналізуються результати і досвід власного шкільного та позашкільного життя учнів, а вчителі дізнаються про проблеми, конфлікти між дівчатами і хлопцями. Пропонуються круглі столи і за участю людей похилого віку: «Якби ми були у вашому віці». На цих зустрічах можна дізнатися про те, що робили колись дівчата/хлопці, що не дозволялося їм робити, які навчально-виховні можливості відкривалися 40 років тому. Гендерному вихованню сприяють і фоторозповіді, короткі відеоматеріали на тему: «Моя подруга/друг і я» [4].

Німецькі педагоги звертають увагу на те, щоб дівчата не лише в усному

мовленні, але й у письмових повідомленнях гендерно коректно висловлювали свої думки. Вчителі повинні навчити хлопців та дівчат, щоб ті, реалізуючи свої різноманітні потреби, зацікавлення, коректно використовували свій потенціал, сприяли його розкриттю, протидіючи обмеженим гендернорольовим приписам [4].

Як засвідчує наше дослідження, у багатьох німецьких школах утілюється чимало креативних ідей стосовно гендерного виховання, які, на жаль, не знаходять достатнього висвітлення у навчально-методичній літературі, не потрапляють у відповідні шкільні програми. Німецький досвід важливо вивчати, аналізувати ще й з метою його ефективного використання в навчально-виховному процесі українських навчальних закладів.

Спираючись на матеріал, викладений у цій статті, можна накреслити певні шляхи діяльності, зорієнтовані на успішне запровадження гендерного виховання в українських школах. Так, Міністерству освіти і науки України потрібно плідно співпрацювати з усіма школами, вести цілеспрямовану гендерну роботу над шкільними програмами. У навчальних закладах необхідно уникати рольових кліше, спираючись на зміст навчання та застосовуючи відповідні педагогічні засоби і прийоми впливу на поведінку вчителів та учнів; постійно опрацьовувати навчально-методичну літературу, яка допоможе ефективно усувати гендерні стереотипи; домогтися демократизації навчально-виховного процесу; поглиблювати соціальну компетентність хлопців та дівчат, запобігати різним формам можливого насильства та сексизму в школі, а також конфліктам між обома статями; однаково залучати школярів і школярок до нетипових для статі видів діяльності для формування партнерства та взаємодії; однаково оцінювати, карати учнів, виявляти однакове ставлення до обох статей. Отже, гендерна спрямованість повинна виявляти себе на всіх етапах навчально-виховного процесу, у щоденній поведінці як педагогів, так і учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравець В.П. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник. – Тернопіль: Джура, 2003. – 416 с.
2. Blanck Almuth, Kippe Michaela. Eine Schule voller Kinder & Denkste: Von Mädchen und Jungen in der Grundschule // Die Grundschulzeitschrift. – 1997. – № 103. – S. 18-21.
3. Erziehung zur Gleichstellung von Männern und Frauen.
4. http://www.bmbwk.gv.at/schulen/unterricht/prinz/Erziehung_zur_Gleichst11591.xml
5. Gröbel Sabine, Hackbarth Ines, Hartmann Jutta, Hempel Marlies. Mädchen und Jungen heute – Fragen, Träume, Zukunftsvorstellungen // GEW-Frauen:

Der Magdeburger Kongress – Texte zur Koedukationsdebatte. Hg. Von Brigitte Neumann. Frankfurt /M. – 1996.

6. Konzeption Chancengleichheit. Kultusministerium des Landes Sachsen-Anhalt. http://www2.bildung-lsa.de/db_data/1368/Konzeption2.rtf
7. Niemann Heide. Mädchen in der Jungenschule – Jungen in der Frauenschule // Die Grundschulzeitschrift. – 1997. – № 103. – S. 6-11.
8. Spitta Gudrun Uta. Chancengleichheit für Mädchen und Jungen? Irritationen, Überlegungen und Konsequenzen // Grundschulezeitschrift. – 1996. – № 93. – S. 8-13.
9. Unterrichtsprinzip «Erziehung zur Gleichstellung von Frauen und Männern». <http://www.bmbwk.gv.at>.